

SUBSTANTIVETS PLURALFORMER I FINSKSPRÅKIGA GYMNASISTERS
UPPSATSER

Saila Tullinen

Pro gradu-avhandling i svenska språket
Institutionen för språk
Jyväskylä universitet
Våren 2007

ABSTRAKT

JYVÄSKYLÄ UNIVERSITET

Humanistiska fakulteten	Svenska språket, Institutionen för språk
Författare: Tullinen Saila	
Titel: Substantivets pluralformer i finskspråkiga gymnasisters uppsatser	
Ämne: svenska språket	Typ av avhandling: pro gradu
Årtal 2007	Sidoantal 43
<p>Referat</p> <p>Syftet med denna undersökning var att redogöra för inläringen av de svenska substantivets pluralformer i gymnasiet. Undersökningen var en longitudinell fallstudie.</p> <p>Mitt mål var att redogöra för fördelningen av substantivets korrekta och inkorrekta pluralformer i de fem deklinationerna, den möjliga utvecklingen av behärsknigen, skillnader mellan de svaga, de mediokra och de goda eleverna samt feltyper som förekommer i materialet.</p> <p>Undersökningsmaterialet bestod av uppsatser som är skrivna av finska gymnasister. Jag valde 15 gymnasister, av vilka 5 är goda, 5 mediokra och 5 svaga. Varje gymnasist har skrivit 8 uppsatser. Totalantalet uppsatser var alltså 120.</p> <p>Resultaten visade att eleverna behärskade substantivets pluralböjning mycket bra. En liten förbättring skedde i deklinationerna 2 och 3 under gymnasietiden. I deklination 5 behärskade eleverna böjningen sämst i årskurs 3. I deklination 1 fanns det inga skillnader mellan årskurser. De svaga och mediokra eleverna gjorde betydligt flera fel än de goda eleverna. De felaktiga substantiven var oftast antingen i singularform eller böjda enligt en deklination som substantivet inte hör till.</p> <p>Resultaten gäller bara mitt material och kan inte generaliseras. Undersökningen gav möjligen en riktning till hur gymnasister behärskar pluralformer av substantiv.</p>	
Uppslagsord: substantivmorfologi, morfologi, språkinläring	
Bibliotek/Förvaringsplats: Aallon kirjasto	
Övriga uppgifter:	

INNEHÅLL

1 INLEDNING	4
2 OM MORFOLOGI OCH SUBSTANTIVMORFOLOGI	6
2.1 Allmänt om morfologi	6
2.1.1 Morfem.....	6
2.1.2 Morf och nollmorf.....	7
2.1.4 Olika morfemkategorier	7
2.1.5 Affix, stam och rot	8
2.1.6 Analytiska och syntetiska språk.....	9
2.2 Substantivmorfologi i svenskan	11
2.2.1 Om substantiv	11
2.2.2 Genus.....	11
2.2.4 Kasus	13
2.2.3 Species.....	13
2.2.5 Numerus	13
3 OM SPRÅKINLÄRNING OCH INLÄRARSPRÅK	15
3.1 Om olika typer av språkinläring	15
3.2 Om inlärspråket	15
3.3 Om studiet av inlärspråk	17
4 MATERIAL OCH METOD	19
4.1 Om material.....	19
4.2 Om metod.....	21
5 PLURALFORMER VID DE OLIKA DEKLINATIONERNA.....	24
5.1 Deklination 1	24
5.1.1 Deklination 1 i hela materialet.....	24
5.1.2 Jämförelse mellan åk1, åk2 och åk3	25
5.2 Deklination 2	26
5.2.1 Deklination 2 i hela materialet.....	26
5.2.2 Jämförelse mellan åk1, åk2 och åk3	27
5.3 Deklination 3	29
5.3.1 Deklination 3 i hela materialet.....	29
5.4 Deklination 4	31
5.5 Deklination 5	32

5.5.1 Deklination 5 i hela materialet.....	32
5.5.2 Jämförelse mellan åk1, åk2 och åk3	33
6 OM FELTYPER.....	35
7 SAMMANFATTNING	39
LITTERATUR	42

1 INLEDNING

I denna pro gradu-avhandling undersöker jag inläringen av de svenska substantivens pluralformer i gymnasiet. Undersökningen är en longitudinell fallstudie och målet är att ta reda på hur behärsknigen av substantivets pluralis utvecklar sig i elevers inlärarvenska under gymnasiet.

När man lär sig ett främmande språk, konfronteras man med en helt ny språkform som kan skilja sig väldigt mycket från modersmålet. Så är fallet till exempel mellan finskan och svenskan som inte är besläktade språk.

Oftast börjar finskspråkiga elever lära sig svenska som B1-språk i sjunde klassen, vilket är fallet också i mitt material. Vanligen är det engelskan som man börjar lära sig alldeles först, i tredje klassen. Till språkbrukets grunder hör bl.a. hur man böjer ord i det ifrågavarande språket. En finne som tidigare har studerat engelska som främmande språk, får sätta sig in i ett böjningssystem som skiljer sig betydligt från finskans och engelskans system.

När det gäller svenska substantiv, måste man lära sig deras genus och böjning. Ofta rör det sig om att memorera exempelvis till vilken deklination, böjningsklass, substantivet hör. Men det finns regler som fungerar som hjälp när inläraren försöker sätta ett ord i rätt kategori.

I kapitel 2 går jag igenom centrala morfologiska begrepp och termer. Sedan presenterar jag svenskans substantivmorfologi: hur substantiv indelas i en/ett-ord och hur de böjs i species, kasus och numerus. I kapitel 3 skriver jag om språkinläring. Centrala frågor är vad det betyder att lära in ett andraspråk och vilka drag det finns hos inlärarpråket?

I kapitel 4 redogör jag för material och metoder i den föreliggande studien. Kapitel 5 ägnas åt de resultat som jag får i studien. Varje böjningsklass, deklination, betraktas i sitt eget avsnitt i. I samma avsnitt betraktas dessutom om det sker en utveckling från årskurs 1 till årskurs 3. I kapitel 6 betraktar jag några allmänna feltyper som förekommer i materialet.

I min undersökning vill jag hitta svar på följande frågor: Vad är fördelningen av substantivets korrekta och inkorrekta pluralformer i olika deklinationer i mitt material? Vilka deklinationer är lättare och vilka svårare att behärska? Utvecklar sig behärsknigen under gymnasietiden?

Hur stora skillnader finns det i uppsatser skrivna av goda, mediokra och svaga elever?
Hurdana fel gör eleverna i böjningen av substantiv som hör till olika deklinationer?

Som hypotes skulle jag kunna tänka mig att behärskningen av deklinationer utvecklar sig positivt under gymnasietiden. Under de tre årskurserna blir elevernas vokabulär hela tiden större och eleverna börjar ha allt fler och fler ord i aktivt bruk. Å andra sidan är det möjligt att eleverna blir djärvare och vågar försöka använda ord som de inte riktigt kan behärska. Det kan även finnas en mycket stor skillnad mellan de goda och de svaga eleverna. Det är möjligt att de goda eleverna inte gör några fel i årskurs 1 och de svaga eleverna ännu ofta gissar böjningsändelsen i årskurs 3.

2 OM MORFOLOGI OCH SUBSTANTIVMORFOLOGI

2.1 Allmänt om morfologi

2.1.1 Morfem

I morfologin behandlas de minsta betydelsebärande elementen i språket, dvs. hur de ser ut och hur de kombineras med varandra. De minsta betydelsebärande delarna heter *morfem* och de kan bestå av ett eller flera fonem. T.ex. finns det i ordet *ord* bara ett morfem, medan det i ordet *o-und-vik-lig-t* finns 5 morfem. (Sigurd 1983, 45.)

Morfemen är de minsta elementen i språket som har form och betydelse (Andersson 1994, 13). Det finns variationer i morfemens form, dvs. kan ett morfem förekomma i bara en form eller flera olika former. Som exempel kan man ta två olika verb som har ändelsen *-er* i presens: *köpa* och *väga*. Preteritumformerna av de här verben är *köpte* och *vägde*. I exemplen finns det då två olika preteritumändelser: *-te* och *-de*, två olika former av samma morfem. Det är viktigt att skilja mellan den semantiska enheten (t.ex. preteritum) och dess representation. Därför betecknar *morfem* den semantiska enheten och för olika varianter som representerar ett morfem använder man termen *allomorf*. (af Trampe & Viberg 1972, 80.)

Det är viktigt att analysera enskilda morfem eftersom man får små enheter i lexikon med hjälp av analysen. Då kan man utgå från dessa små enheter och formulera regler som beskriver all möjlig information om morfem så bra som möjligt. Man vill besvara frågan hur de där enheterna kombineras och vilka konsekvenser det blir för betydelsen och enheternas form. De enskilda dragen hos morfem styr de semantiska och syntaktiska reglerna och därför håller man ett morfem för ett språkelement som innehåller semantiska, syntaktiska, morfologiska och fonologiska egenskaper. (af Trampe & Viberg 1972, 105.)

2.1.2 Morf och nollmorf

Morfem är enheter i språkssystemet. Därför är det inte korrekt att kalla betydelsebärande element i tal eller skrift morfem. De representerar morfem men har ett eget namn. (Häkkinen 1998, 119) Man använder begreppet *morf* om hur ett morfem förekommer individuellt (Sigurd 1983, 45). På uttrycksplanet förekommer ett morfem nämligen inte som ett bestämt segment. Ett bra exempel på det är s.k. starka verb (*brinner – brann*). Sådana fall är mera komplicerade än fall som *köper – köpte*, där det finns samma betydelseskillnad som i paret *brinner – brann* men förhållandet mellan preteritummorfemet och dess representation är enklare. En morf är alltså ”den minsta betydelsebärande enheten som kan isoleras på uttrycksplanet”. (af Trampe & Viberg 1972, 81.)

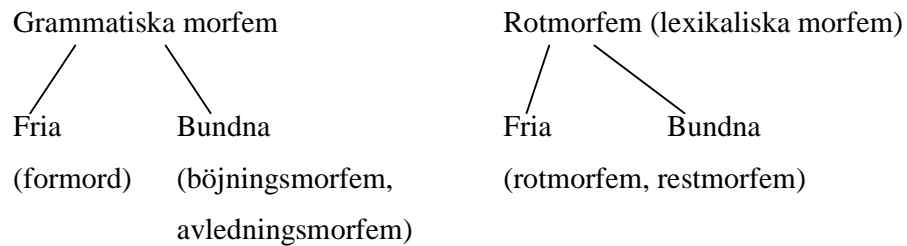
Om ett morfem inte har något segment på uttrycksplanet, kallas det *nollmorf*. Till exempel är pluraländelser såsom *-or*, *-ar* och *-er* olika allomorfer av pluralmorfemet. Men om man betraktar ordet (*ett*) *skepp*, i pluralis (*flera*) *skepp*, ser man att ordet inte har någon pluraländelse. Man kan ändå inte säga att ordet inte kan stå i pluralis, eftersom pluralis finns semantiskt. I stället är det riktigt att konstatera att pluralformen har en nollmorf. (af Trampe & Viberg 1972, 82.) Nollmorf är alltid en variant av något morfem: det finns inte ett nollmorfem, för alla morfologiska kategorier måste ha ett segment som är synligt. (Häkkinen 1998, 123.)

2.1.4 Olika morfemkategorier

Olika typer av morfem kan indelas i kategorier enligt förekomst eller funktion och betydelse. I det första fallet finns det två kategorier: *fria* och *bundna* morfem. Morfem som kan stå som ett eget ord eller i kombination med andra ord, är fria morfem, t.ex. *dum*, *golv*. Morfem som aldrig kan utgöra ett eget ord, kallas bundna morfem, t.ex. genitiv *-s* och negerande *-o* (*oklok*). Sigurd (1983, 54) urskiljer även en tredje grupp som består av de ord som enbart kan förekomma som egna ord, t.ex. *och*, *vem* och engelskans *the*. På grund av funktionen och betydelsen, kan morfemen indelas i *lexikala* och *grammatiska* morfem. Till den första typen hör ord som har en lexikalisk betydelse. De kallas rotmorfem, semantiska eller lexikaliska morfem (*häst*, *golv* etc.). Grammatiska eller funktionella morfem är sådana som inte har

någon ”fristående” betydelse. De enbart kan ha betydelse i relation till andra morfem. De kan indelas bl.a. i ordbildningsmorfem (t.ex. substantivbildande *d* i *längd*) och böjningsmorfem (t.ex. *a* i *dumma*). (Källström 1981, 19-20; Liljestränd 1976, 13; Sigurd 1983, 54.)

Liljestränd (1976, 13) sammanfattar benämningarna som gäller morfemens funktion och betydelse och förekomst. På grund av det har jag gjort följande figur.

Figur 1 Morfemkategorier enligt funktion och betydelse och förekomst

Figur 1 visar att grammatiska morfem och rotmorfem kan vara antingen fria eller bundna morfem. Formord är exempel på fria grammatiska morfem. Ord som *att*, *och* kallas formord. Ett bundet grammatiskt morfem är t.ex. *-en* i ordet *ovänligheten*. I samma ord finns ett fritt rotmorfem *-vän-*. Morfemet kan finnas i ordlistor och det bär upp grundbetydelsen. Ett exempel på ett bundet rotmorfem är litet svårare att ge. Liljestränd tar upp morfemen *bygg-* och *kvinn-* som inte kan stå som ett eget ord utan står som en del av en sammansättning. De flesta rotmorfem har bara en stav. De kan inte indelas i morfem utan de är enmorfemiga ord. (Liljestränd 1976, 12-13.)

2.1.5 Affix, stam och rot

I morfologi behövs även termerna *affix*, *stam* och *rot*. Affix är bundna grammatiska morfem och man brukar skilja på tre olika typer av affix: *prefix*, *infix* och *suffix*. Prefix står före, suffix efter och infix inne i det morfem de är bundna till. Infix finns inte i svenskan, men exempel på prefix är *be+måla*, *för+tal* och *o+skön*. Exempel på suffix finns i orden *häst+ar*, *cykla+de* och *stor+a*. Den delen av ordet, som man lägger affixet till, heter stam. T.ex. i ordet *obeskrivbara* är *obeskrivbar* stam för pluraländelsen *-a*. Vidare är *beskrivbar* stam för *o-*,

beskriv för *-bar* och skriv för *be-*. Den sista stammen, som inte har några affix är grunden för ordet och kallas rot, vars betydelse ändras genom att lägga till olika morfem. (Källström 1981, 20-21.) Rot eller rotmorfem kan också kallas *bas*morfem, *semantiskt morfem* eller *lexikalt morfem*. Med termen *semantiskt morfem* vill man påpeka att morfemet har en rikare betydelse, även om alla morfem är betydelsebärande enligt definitionen. Nackdelen med termen *semantiskt morfem* är att böjningsmorfem och avledningsmorfem inte visas isolerade i lexikon. Därför lönar det sig att använda termen *rotmorfem*. (Liljestrand 1976, 13.)

2.1.6 Analytiska och syntetiska språk

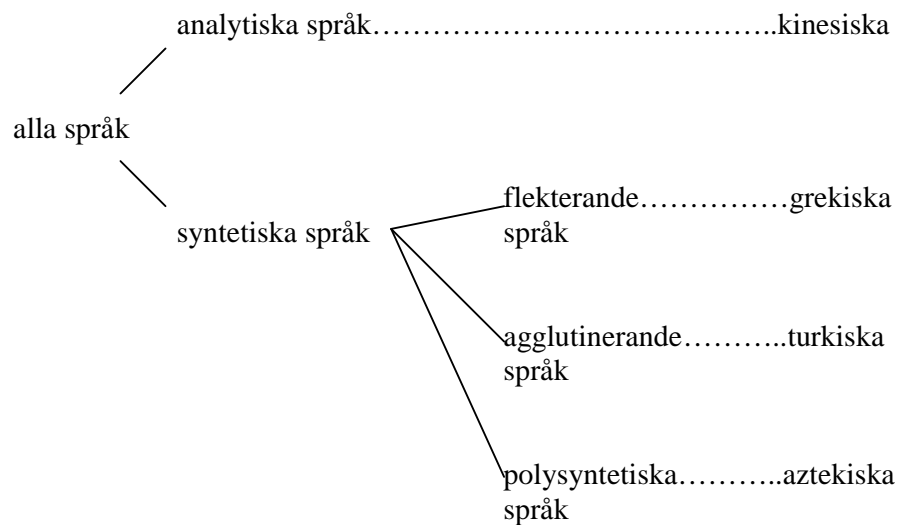
Man kan klassificera världens språk efter morfologisk typ. De två huvudkategorierna heter *analytiska* (eller *isolerande*) och *syntetiska* språk. Analytiska språk saknar morfemkombinationer i ord, dvs. i ett totalt analytiskt språk är antalet morfem lika med antalet ord. Olika grammatiska relationer och syntaktiska funktioner uttrycks med ordföljd och t.ex. pre- och postpositioner. Ett fullkomligt analytiskt språk finns inte, vietnamesiska är det språk som kommer närmast. (Källström 1981, 28-29; Sigurd 1983, 55.) Det finns ett argument att barn har ett mera analytiskt sätt att uttrycka sig språkligt på tidigare stadier. Därför vågar man påstå att analytiska språk är enklare än syntetiska. Ändå är det mycket svårt att tala om hur besvärliga olika språk är. (Andersson 1993, 22.)

I ett syntetiskt språk kombineras morfem till ord och grammatiska relationer och syntaktiska funktioner uttrycks vanligen med bundna morfem och ordformerna är ofta flermorfemiga. Svenskan är ett syntetiskt språk – mera än engelskan men mindre än tyskan. Det finns långa morfemkombinationer och stora möjligheter att göra sammansättningar i svenskan. (Källström 1981, 28-29; Sigurd 1983, 55.)

De syntetiska språken kan vidare indelas i agglutinerande och flekterande språk. Om ett språk är agglutinerande betyder det att man kan lätt dela upp ordet i morfer. De flesta språk har agglutinerande drag. I svenskan finns det t.ex. genitiv *-s* som fungerar enligt det agglutinerande uttryckssättet. Ett av de mera agglutinerande språken är finskan, där man kan t.ex. uttrycka 'också i vårt bibliotek' med ett ord som består av sex morfer: *kirja+sto+i+ssa+mme+kin*. I de flekterande språken är det svårare att dela upp ordformerna i

morfer. Det är även typiskt att morferna ofta smälter samman. Det finns flekterande uttrycksätt i de flesta språk. I svenskan kan man se det t.ex. i ordet *män*, där själva ordet innehåller också pluralmorfemet. (Källström 1981, 29-30.) Till syntetiska språk hör också en tredje grupp som kallas polysyntetiska språk. De har vanligen mycket långa och komplexa ord. I dessa språk kan ett ord motsvara en hel sats i ett annat språk. (Hyltestam 1981b, 35.)

Hyltestam (1981b, 35) presenterar en figur där det finns ett typiskt exempel på språk som hör till olika morfologiska typer. Denna figur finns nedan:

Figur 2 Klassificering av språk efter morfologisk typ

Figur 2 ovan sammanfattar tydligt det som har tidigare betraktats i detta avsnitt. Det är ändå värt att konstatera i allmänhet att världens språk inte är t.ex. helt analytiska eller helt agglutinerande (Hyltestam 1981b, 35). Morfologiska språktyper kan inte avgränsas så klart. Skillnaderna mellan språk är gradvisa. Som konstaterat, är svenskan ett syntetiskt språk men mera analytiskt än tyskan. Även svårt är att avgöra om svenskan är agglutinerande eller flekterande. Det finns exempel som talar för båda sidor. Ordet *häst-ar-na* tyder på att svenskan är agglutinerande och starka verb såsom springa-springer-sprang-sprungit visar den flekterande egenskapen. Svenskan finns därför någonstans mellan dessa kategorier. (Andersson 1993, 26-27.)

2.2 Substantivmorfologi i svenskan

2.2.1 Om substantiv

Språkets ordförråd består för det mesta av substantiv. De betecknar varelser, föremål, företeelser och fenomen av konkret eller abstrakt natur – exempelvis material, handlingar, egenskaper, tider, måttsenheter etc. (Jørgensen & Svensson 1987, 18; Teleman, Hellberg & Andersson 1999, 15.) Substantiv kan indelas i två huvudgrupper: egennamn och appellativ. Vidare kan appellativ indelas i räkningsbara och icke-räkningsbara substantiv, av vilka de senare inte har någon pluralform. (Nikander & Jantunen 1998, 11.) Bland appellativen kan urskiljas även grupperna konkreta (t.ex. *katt*, *äpple*), abstrakta (t.ex. *vänlighet*, *liv*) och kollektiva (t.ex. *folk*, *klass*) substantiv (Holm & Nylund 1979, 17). Varje substantiv har ett genus, antingen utrum (n-ord) eller neutrum (t-ord). Substantiv böjs i species, kasus och numerus. (Jørgensen & Svensson 1987, 18.)

2.2.2 Genus

Med genus menas att substantiven indelas i klasser. Dessa klasser påverkar böjningen av artiklar och adjektiv. (Andersson L.-G. 1993, 28.) För i tiden hade svenskan tre genus såsom tyskan. Systemet finns nuförtiden i några dialekter, men riksspråket har en annan ordning. Svenskan har nu två sortens genus: det ena är grammatiskt, det andra är semantiskt. Det grammatiska genussystemet har bara två genus: utrum och neutrum. Grammatiskt genus är ett grammatiskt drag hos substantivet och har ingen semantisk valör, dvs. det har ingenting att göra med vad substantivet betyder. Det semantiska genussystemet består av tre genus, som heter maskulinum (t.ex. ordet *kung*), femininum (t.ex. ordet *drottning*) och inanimatum ("obesjälat") (t.ex. ordet *stol*). De drag som uttrycker semantiskt genus berättar något om vad som substantivet beskriver. (Teleman 1987, 106-108.)

Det personliga pronomenet som används med substantivet visar det semantiska genuset. Till exempel om ordet *kungen* använder man pronomenet *han*, om *drottningen* använder man pronomenet *hon* och om *vattnet* använder man *det* (eller om *saften* använder man *den*).

Däremot är det substantivets grammatiska genus som styr valet mellan pronomenen *den* och *det*. (Teleman 1987, 107.)

Ord med vissa betydelser eller ändelser tenderar ha visst genus. Enligt Teleman (1987, 108.) är de två genussystemen oberoende av varandra. Tre urumord som har olika semantiska genus är t.ex. de ovannämnda *kung*, *drottning* och *stol*. Neutrumord med olika semantiska genus är t.ex. *modelejon*, *sto* och *bord*. I princip kan exempelvis sakbeteckningar eller personbeteckningar vara både utrum och neutrum, men det finns säkert en klar tendens att de flesta ord t.ex. med betydelsen person hör till gruppen utrum. (Teleman 1987, 108-109.)

När det gäller grammatiskt genus har ungefär 75 % av substantiven genus utrum i svenskan – resten hör till neutrala. De grammatiska genusen utrum och neutrum avgör substantivets suffix i bestämd form i singularis (*-en/-n* i utrumord och *-et/-t* i neutrumord). Det finns ett samband mellan genus och pluralsuffix: utrumord hör vanligen till deklinationerna 1–4, neutrumord till deklinationerna 5–6 (se närmare nedan). (Teleman, Hellberg & Andersson 1999, 58-59.)

Det finns bara några allmänna regler om ordens genus: hurdana ord är utrum och hurdana neutrum. Ord som betyder personer, djur och växter har ofta *en*-genus, t.ex. *en flicka*, *en fågel*, *en björk*. Dock det finns undantag såsom *ett barn*, *ett djur*, *ett träd*. Det finns också några avledningsändelser som förorsakar att ordet har *en*-genus. Sådana ändelser är exempelvis *-ad* (*månad*), *-an* (*början*), *-are* (*läsare*), *-dom* (*barndom*), *-het* (*frihet*), *-ing* (*släkting*), *-ik* (*matematik*) och *-itet* (*majoritet*). Till gruppen neutrum hör däremot sådana ord som slutar på *-ande/-ende* och uttrycker verksamhet eller dess resultat. Trots det är personnamn som slutar på *-ande/-ende* utrum. Avledningsändelser som man ser i neutrumord är *-döme* (*omdöme*), *-eri* (*slöseri*), *-on* (*lingon*), *-tek* (*bibliotek*) och *-um* (*centrum*). Det finns också en grupp substantiv som liknar verbstam (*hat*, *lån*, *svar*, *tack*, *tal*). Dessa substantiv är oftast neutrum. Ord på *-skap* kan ändå ha antingen *en*- eller *ett*-genus. (Nikander & Jantunen 1998, 11-13.)

2.2.4 Kasus

Kasus påverkar substantivets funktion som markeras genom affix (Andersson L.-G. 1993, 27). Kasus består av huvudform och genitiv, av vilka den första inte har något böjningssuffix. Som grundform används artikellös form i singularis. Huvudformen står antingen som nominalt led (oftast subjekt eller objekt, t.ex. *Vasaloppet lockar allt fler deltagare.*), adnominalt led (t.ex. predikatsfyllnad: *Vasaloppet är världens största skidtävling.*) eller adverbalt led (*Dag och natt drömde han om seger.*), som betyder att substantivets huvudform fungerar som adverbial (bara i vissa fall). Genitivformen sätter relation mellan två substantiv och den kan stå antingen som attribut eller predikatsfyllnad. (Thorell 1982, 45-47.)

2.2.3 Species

Det finns tre olika former som hör till denna grammatiska kategori. Dessa former heter *artikellös form*, *obestämd form* och *bestämd form*. I den artikellösa formen förekommer det varken obestämd eller bestämd artikel. I den obestämda formen har den obestämda artikeln (*en, ett*) grammatisk betydelse i singularis. I pluralis kan det stå artikellös form eller orden *flera* eller *några* + pluralform av substantivet. Kännetecknet för bestämd form är den s.k. bestämda slutartikeln både i singularis och i pluralis. (Thorell 1982, 29.)

2.2.5 Numerus

Det finns två numerus i svenskan: *singularis* och *pluralis*. Singularisformen har inget särskilt suffix. (Jørgensen & Svensson 1987, 18, Telemann, Hellberg & Andersson 1999, 62.) De substantiv som är räkningsbara böjs i allmänhet i fyra former: obestämd och bestämd form i både singularis och pluralis. Substantiven delas in i fem deklinationer enligt pluraländelsen, som svenskan har fyra olika: *-or*, *-ar*, *-er (-r)* och *-n* (deklinationerna 1-4). Den femte gruppen saknar pluraländelse. (Nikander & Jantunen 1998, 15.)

Första deklinationen (pluraländelse *-or*) består enbart av utrumord och de brukar sluta på *-a* (*en människa*). Det finns några undantag som hör till första deklinationen men inte slutar på *-a*, t.ex. *en ros – rosor* och *en våg – vågor*. Och däremot finns det en grupp av ord som har *en*-genus och slutar på *-a*, men hör till tredje deklinationen och har alltså *-er* i pluralis, t.ex. *en historia – historier*. (Nikander & Jantunen 1998, 15.)

Till andra deklinationen (pluraländelse *-ar*) hör också bara ord som har *en*-genus. De kan vara tvåstaviga ord som slutar på *-e* (*en finne, en hare*), enstaviga såsom *en hund, en båt*. Alla substantiv som slutar på *-ing* (*en tidning*) hör till andra deklinationen och dessutom många av de tvåstaviga substantiv som slutar på obetonat *-el, -er* eller *-en*. I dessa fall försvinner det obetonade *-e:t* i pluralis (*en nyckel – nycklar*) och substantiven på *-en* förlorar *-e:t* även i bestämt singularis (*en socken, socknen – socknar*). (Nikander & Jantunen 1998, 15-16.)

Många lånord tillhör tredje deklinationen (pluraländelse *-er/-r*) och de brukar inte ha betoningen på första stavelsen (*en banan – bananer*). Till denna deklination hör även några enstaviga ord (*en bild – bilder, en färg – färger*) och ord som slutar på vokal och har *-r* som pluraländelse (*en sko – skor, en händelse – händelser*). Tredje deklinationen består inte bara av utrum, för några lånord är neutrum (*ett parti – partier, ett kåseri – kåserier, ett museum – museer*). (Nikander & Jantunen 1998, 16.)

I fjärde deklinationen har substantiven *-n* som pluraländelse. Dessa substantiv har *ett*-genus och slutar på vokal (*ett ställe – ställen, ett årtionde – årtionden*). De flesta neutrum som slutar på konsonant hör till femte deklinationen och har ingen pluraländelse (*ett barn – barn, ett smultron – smultron*). Utrum med avledningsändelsen *-are, -ande* eller *-er* tillhör även femte deklinationen. De är oftast personnamn såsom *en fiskare – fiskare, en studerande – studerande, en politiker – politiker*. (Nikander & Jantunen 1998, 17.)

3 OM SPRÅKINLÄRNING OCH INLÄRARSPRÅK

3.1 Om olika typer av språkinläring

Ungefär från och med början av 70-talet började man mer intressera sig för inlärandet av ett andraspråk. Innan det forskade man i hur barn lär sig språk och man började sedan tillämpa samma syner i forskningen av andraspråksinläring. (Viberg 1987, 6.)

Det är fråga om andraspråksinläring om inläraren redan behärskar ett eller flera språk (förstaspråk/källspråk/modersmål/L1) ordentligt och sedan lär in ett nytt språk (andraspråk/målspråk/L2). Det kan vara fråga om ett andra, tredje eller senare språk. (Hyltestam 1981a, 14; Viberg 1987, 10-11.)

Språkinläringen kan ske helt utan undervisning, då det är fråga om informell inläring. Då är det naturligtvis nödvändigt att inläringen sker i en sådan miljö där man talar målspråket. Om inläringen däremot sker med hjälp av undervisning, är det fråga om formell inläring. Man kan få undervisning i svenska i målspråksmiljön, och då är inläringen en kombination av formell och informell inläring. I detta fall talar man om *svenska som andraspråk*. Om man lär sig svenska utanför målspråksmiljön och med hjälp av undervisning, är det fråga om *svenska som främmande språk*. (Viberg 1987, 10-11.)

Genom undersökningar har man upptäckt att inläraren brukar utarbeta regler i en viss ordningsföljd innan han/hon behärskar den korrekta regeln. Denna ordningsföljd heter inlärningsgång och undersökningar har visat att den är densamma för alla inlärare. (Viberg 1987, 6-7.) Enligt Felix inlärningsordningen verkar t.o.m. vara oberoende av om inläringen är formell eller informell (Linnarud 1993, 43).

3.2 Om inlärarspråket

Inlärarspråket eller interimsspråket ligger alltid någonstans mellan L1 och L2. Inläringen kan ses som ett kontinuum där inlärarspråket är på väg mot målspråket. Enligt Selinker (Linnarud

1993, 41) liknar andraspråksinläring inte alls förstaspråksinläring. Inläringen av ett andraspråk beror på hur mycket det finns interferens från modersmålet. Dessutom finns det inlärningsstrategier som inverkar på den punkt som man når i kontinuumet. (Linnarud 1993, 41.)

Det finns några generella drag i inlärarespråket som man kan finna i alla språknivåer: fonologi, morfologi, syntax, lexikon eller samtal/text. På tidiga stadier förekommer det mycket förenkling i inlärarespråket. När det gäller morfologi, betyder det att inlärares utelämnar böjningsändelser. Dessa ändelser är på sätt och vis förutsägbara, man kan gissa det utelämnade elementet i det sammanhanget. (Viberg 1987, 30-31.)

Man kan hålla även övergeneralisering för en typ av förenkling. Övergeneralisering betyder att man tillämpar en regel för generellt. Från morfologisk synpunkt rör det sig om att man använder vanligare böjningsformer i stället för mindre vanliga, t.ex. *brorar* (bröder). (Viberg 1987, 33.)

Ett drag hos inlärarespråket är undvikande av sådana strukturer som är svåra. Detta förekommer speciellt om strukturer skiljer sig betydligt från modersmålets strukturer. Inom morfologin är det fråga om att man undviker ord som inte har någon motsvarighet i modersmålet eller ord som är svåra att böja. Det är svårt att märka om inlärares undviker strukturer eller inte. I undersökningen måste man ta hänsyn till inlärares totala produktion – inte bara felen. (Viberg 1987, 35-36.)

Inlärares kan också tendera att lära in hela fraser i oanalyserad form, dvs. att inlärares imiterar en struktur men kan inte variera det. Imiterandet ger en möjlighet att låta andra tro att inlärares kan mer än han/hon egentligen kan. Detta fenomen heter *helfrasinläring*. En annan term, *holistik inläring*, betyder sådan inläring där man lär in element som inte är helt analyserade. (Viberg 1987, 37.)

Man kan även använda parafraaser och olika nybildningar om man inte vet det korrekta uttrycket på målspråket. En parafras eller en omskrivning är t.ex. om man använder uttrycket *en sak som man lägger över halsen om man går ut för 'halsduk'*. Om en nybildning är det fråga om man säger *röktallrik* och menar askkopp. Ordet är möjligt i princip, men det finns ett annat ord som syftar på det man menar. (Viberg 1987, 39.)

Typiskt för inlärarespråket är att det vanligen innehåller element från ett annat språk än målspråket. Det andra språket kan vara inlärares modersmål eller något annat språk. Det är lättare att hämta element från ett annat språk när det ligger närmare målspråket. Om inlärares är omedveten om att han/hon använder element från ett annat språk, kallas det transfer. Om uttryck från ett annat språk används medvetet och funktionellt, rör det sig om lån eller kodväxling. (Viberg 1987, 41.) När det gäller transfer, utnyttjar inlärares sina gamla kunskaper. Om det använda uttrycket passar ihop med den nya uppgiften, är det fråga om positiv transfer. Negativ transfer, interferens, förorsakar fel och stör utförandet. (Linnarud 1993, 47.)

3.3 Om studiet av inlärarespråk

Med hjälp av de tidigaste kontrastiva analyserna i USA ville man förbättra undervisningen i engelska som främmande språk. Målet var att effektivisera språkundervisningen. Detta hände i USA redan på 50-talet. Till Europa kom de kontrastiva studierna i större skala på 60-talet. (Hyltestam 1981b, 17-18.)

I kontrastiv analys (KA) intresserar man sig för skillnader och likheter mellan L1 och L2 (Linnarud 1993, 33). I analysen jämförs t.ex. olika kategorier, regler och former i båda språken (källspråket och målspråket). Ändå är det svårt att definiera vilka enheter egentligen kan jämföras. (Sajavaara 1999, 110-112.) Den kontrastiva hypotesen är att det som i någon mån är likadant i båda språken är enkelt att lära in och tvärtom. (Linnarud 1993, 33.) Resultat, som man får med hjälp av KA, kan utnyttjas bl.a. i språkundervisning, men också när man undervisar i skrivande, läsning, översättning etc. (Sajavaara 1999, 104.)

Det fanns mycket kritik mot KA t.ex. på 1970-talet. Orsaken var att interferensen inte förorsakar alla fel i inlärarespråket. Dessutom är det inte alltid språkets struktur som är orsaken till inlärningsproblem. Man ansåg även att KA inte hade resultat som man skulle ha kunnat tillämpa i praktiken. (Sajavaara 1999, 114.) Med hjälp av kontrastiv analys hade man inte kunnat förutsäga inlärningsproblem. Man hade kunnat avgränsa vissa uttalsproblem, men med grammatiska problem hade det inte fått lyckade resultat. Problemen med analysen ansågs

vara i den språkteoretiska grund som studierna hade vilat på och även i den inlärningsteoretiska synen. Hyltestam (1981b, 19) påpekar att denna kritik var missriktad, för man egentligen kritiserade den språk teori som användes som bas, inte själva kontrastiv analys. (Hyltestam 1981b, 19.)

På 60-talet, då man för första gången började utföra kontrastiva studier i Europa, fanns det redan kritik mot KA och därför var de europeiska inriktade på språk som eleverna producerade. Namnet felanalys har använts om studier som har denna inriktning. (Hyltestam 1981b, 18.) Felanalys betyder att man betraktar fel systematiskt. Målet är att finna orsaker till felen och att upparbeta språkundervisning för att felen inte ska förekomma. (Sajavaara 1999, 104.) Man uppfattade att alla problem inte beror på att det finns kontrast mellan två språk. Det räcker inte om man jämför dessa två språk. Man började betrakta de fel och avvikelser som språkförvärvare gör och försöka hitta förklaringar till dem. (Hyltestam 1981b, 20.)

I felanalys måste man först identifiera felen och till och med skilja slarvfel från riktiga kompetensfel. Sedan beskriver och klassificerar man felen, vilket inte alltid är lätt att göra. Efter det ska man förklara felen: Är de interlingvala eller intralingvala eller har felen förorsakats av undervisning? Man bör även evaluera felen i förhållande till målspråkets system och om felen försvårar kommunikation eller inte. Med hjälp av denna analys kan man tänka hur man förhåller sig till dessa fel i undervisningen. (Sajavaara 1999, 116-117.)

Målet för felanalys var inte bara att beskriva felen utan också att finna svar på frågan hur enskilda språkförvärvarens interimspråk såg ut vid olika stadier i utvecklingen. Genom felanalys har man fått en mer nykter syn på fel. Man har betraktat fel på ett positivt sätt: fel måste uppträda under inläringen. Det är naturligt för inläringen att språkförvärvaren testar vad som kan vara riktigt i målspråket. En del av vad som testas blir felaktig. (Hyltestam 1981b, 23.)

En problematisk fråga när det gäller felanalys är hur det hjälper språkinläringen. Om man visar felen för inläraren, borde det vara möjligt att utnyttja informationen när han/hon använder språket. Felanalys kan även inverka störande på språkets ledighet – speciellt när det gäller talet. (Sajavaara 1999, 118.)

Om man bara studerar felen kan det hända att man inte upptäcker att det finns samband mellan olika problem som språkförvärvaren ställs inför. Kritiker ansåg att om man analyserar alla de strukturer som språkförvärvaren använder, är det bättre möjligt att beskriva interimspråket. Det uppstod en analys där både det som är rätt och det som är fel analyseras i förhållande till målspråket. (Hyltestam 1981b, 23-24.) I performansanalys undersöker man vanligen både felaktiga och korrekta uttryck. Man kan beskriva en språklig performans utan att jämföra den med andra performanser eller målspråkets norm. I detta fall finns det inga "fel" i inlärares performans. Om inlärarespråket betraktas enligt målspråksnormen, exempelvis i språkundervisning, ska också fel undersökas. (Færch, Haastруп & Phillipson 1984, 278.) Med performansanalys ville man observera mera inlärarespråkets korrekta uttryck och IL som helhet – inte bara fel. Meningen med performansanalyser och omfattande felanalyser är att få resultat som kan utnyttjas av språklärare. Båda analyser kräver ändå mycket arbete och behärskning av speciella analysmetoder. Därför är det svårt att tänka sig att enskilda språklärare skulle kunna utnyttja dessa analyser. (Hyltestam 1981b, 23.)

4 MATERIAL OCH METOD

4.1 Om material

Mitt undersökningsmaterial består av uppsatser som är skrivna av finska gymnasister. Jag har valt 15 gymnasister, vars uppsatser jag undersöker. Varje gymnasist har skrivit 8 uppsatser: 2 i årskurs 1, 3 i årskurs 2, 2 i årskurs 3 och en studentuppsats. Totalantalet uppsatser är alltså 120.

Uppsatserna har lästs av tre erfarna svensklärare och bedömts enligt skalan god – medioker – svag. På grund av detta har försökspersonerna delats upp i tre färdighetsklasser. I denna undersökning består materialet som sagt av uppsatser som är skrivna av 15 elever. 5 av dem hör till färdighetsklassen god, 5 till mediokra och 5 till svaga. Uppsatserna har också granskats av tre infödda svenskar. De har markerat felen i uppsatserna och gett rättningsförslag.

Från detta material har jag plockat fram alla pluralformer av substantiv och sådana substantiv som eleven har försökt sätta i pluralform. I följande tabell visas antalet pluralformerna av substantiv i åk1, åk2, åk3, och i studentuppsatserna.

Tabell 1 Pluralformer av substantiv i materialet

kurs	svag			med			god			tot			
	antal	medelv.	%-andel av alla subst.	antal	medelv.	%-andel av alla subst.	antal	medelv.	%-andel av alla subst.	antal	medelv.	%-andel av alla subst.	
			28,57			33,59			32,39		5--	31,51	
1	38	7,6	%	43	8,6	%	46	9,2	%	127	8,5	15	%
			36,79			29,09			38,65		3--	35,36	
2	39	7,8	%	32	6,4	%	63	12,6	%	134	8,9	19	%
			15,11			26,87			30,63		1--	24,48	
3	21	4,2	%	36	7,2	%	49	9,8	%	106	7,1	21	%
			31,79			27,97			38,42		5--	33,12	
4	48	9,6	%	40	8	%	68	13,6	%	156	10,4	22	%
			20,20			23,76			13,68		1--	18,93	
5	20	4	%	24	4,8	%	16	3,2	%	60	4,0	12	%
			30,14			38,06			40,65		4--	36,32	
6	44	8,8	%	51	10,2	%	63	12,6	%	158	10,5	24	%
			41,55			54,46			35,51		4--	43,11	
7	59	11,8	%	61	12,2	%	49	9,8	%	169	11,3	16	%
			32,43			42,48			35,77		4--	36,84	
stud.	36	7,2	%	48	9,6	%	49	9,4	%	133	8,7	16	%
			29,57			34,54			33,21		1--	32,46	
tot.	305	7,6	%	335	8,4	%	403	10,0	%	1043	8,7	24	%

I tabellen ovan syns det att det inte finns någon klar tendens att antalet substantiv i pluralis ökar från och med kurs 1 till och med studentuppsatser. Ändå använder eleverna mera substantiv i årskurs 3 (medelvärdena 10,5 och 11,3) än i årskurs 1 (medelvärdena 8,5 och 8,9). En intressant avvikelse i tabellen är kurs 5, där antalet pluralsubstantiv är betydligt mindre. På kurs 5 hade eleverna använt bara 60 pluralsubstantiv, medan det näst minsta antalet är 106 på kurs 3. Det är också litet överraskande att i studentuppsatserna minskar antalet pluralsubstantiv igen. Medelvärdet minskar i studentuppsatserna är mindre än på kurs 7 bland svaga, mediokra och goda elever. Jag kan inte upptäcka någon orsak till de här s.k. avvikelserna. En undersökning med ett större material skulle möjligen kunna hjälpa med den här frågan.

De goda eleverna har betydligt mera pluralsubstantiv i sina uppsatser än de svaga eleverna. När vi tittar på medelvärden, som gäller alla kurser, kan vi se att antalet är störst (10,0) i

uppsatser skrivna av de goda, näst störst (8,4) i uppsatser skrivna av de mediokra och minst (7,6) i uppsatser skrivna av de svaga. Den största orsaken till det troligen att deras uppsatser är också längre. Det kan också påverka skillnaden, att de goda vet att de kan böja substantiv och är djärvare att skriva text, som kräver substantiv i pluralform.

I tabell 1 anges även vilken andel av alla substantiv är i pluralform. Andelen varierar mellan 13,68 % och 54,46 % beroende på om uppsatser är skrivna av de svaga, de mediokra eller de goda eleverna och på vilken kurs uppsatser har skrivits. Grovt kan man konstatera att ungefär en tredjedel av alla substantiv står i pluralform. Detta gäller den totala andelen, den totala andelen särskilt i de godas, de mediokras och de svagas uppsatser och oftast till och med i dessa grupper uppsatser på enskilda kurser. Det finns variation men inte någon tendens i utvecklingen under gymnasietiden i detta material. Inte heller finns det stora skillnader mellan de tre färdighetsgrupperna utan andelar är ganska nära varandra. De skillnader som finns kan bero t.ex. på en slump eller de valda uppsatsrubrikerna som kan styra eleverna att använda fler eller mindre pluralsubstantiv. Ett större undersökningsmaterial skulle kanske kunna avgöra sådana här problem och hjälpa hitta svar på om någon slags utveckling sker under gymnasietiden eller om det finns skillnader mellan elever i olika färdighetsklasser.

Min undersökning är närmast en fallstudie. Jag kan inte riktigt göra statistisk undersökning på grund av mitt material, eftersom substantivförekomsterna är för få. De resultat som jag presenterar i kapitel 5 gäller bara i mitt material och kan inte generaliseras. Några tendenser kan dock gälla också i ett större material men man måste göra en mera omfattande undersökning för att ta reda på det.

4.2 Om metod

När jag började min analys, måste jag först söka alla pluralformer av substantiv och substantiv som borde vara i pluralis enligt kontexten. Sedan använde jag Microsoft Excel-datorprogrammet för att sätta varje substantiv på sin egen rad och markera om substantivet är korrekt eller inkorrekt och till vilken deklination substantivet hör. Jag kodade inkorrekta substantiv och skrev egna kommentarer. Jag räknade även antalet substantivets pluralformer i varje uppsats.

I de flesta inkorrekta fall är det klart att eleven har försökt använda pluralis, dvs. det finns en klar ändelse i substantivet, möjligen *-ar* i stället för *-er* osv. Dessa fall är enkla att koda och analysera.

- (1) Jag gillar mycket om häster.
- (2) Några blommor och trevliga bildar inte kräver mycket.
- (3) Jag har inte förstått sådana saker som speler.
- (4) Jag har inte så många problemer.

I (1) är substantivet böjt enligt deklination 3 i stället för deklination 2. I (2) är fallet tvärtom: böjningen har skett enligt deklination 2 i stället för deklination 3. I (3) och (4) är felen likandana. Skribenterna har inte visst att *spel* och *problem* har *ett*-genus utan böjt orden enligt deklination 3.

Genus spelar en ganska viktig roll i denna undersökning. Om eleven har trott t.ex. att ett neutrumord är utrum väljer han eller hon en felaktig pluraländelse. Detta skulle ha kunnat förorsaka problem i en sådan här analys. Problemet gäller speciellt deklination 5, som har ingen pluraländelse i obestämt form. Ändå blir det inte stora svårigheter med att tolka, om eleven har avsett singularis eller pluralis. Det kan vi se både i (5) och (6).

- (5) Ibland har vi alla problem.
- (6) Jag har alltid kunnat fråga om henne, om jag har haft problem.

Redan avsaknaden av den obestämda artikeln *ett* tyder på att det är fråga om pluralis. Även kontexten visar att skribenterna inte har menat att ha ordet *problem* i singularis.

Mest konstig blir analysen med bestämt species. I två följande exempel är det fråga om att ord som hör till deklination 5 har böjts såsom ord som hör till deklination 4. Ändå har jag tolkat dem olikt i analysen.

- (7) Våra ögonen har öppnats.
- (8) -- och de resultatena är goda.

I (7) har jag tolkat att skribenten inte har kommit ihåg att det blir obestämt form efter pronomenet *våra*. I denna undersökning tar jag inte ställning till fel som gäller ordens

bestämmdhet. I exempel har jag alltså inte hållit *ögonen* för en felaktig form, eftersom en sådan form verkligen finns. I (8) är det ändamålsenligt att substantivet är i bestämd form. Ordet är böjt enligt deklination 4 och är sålunda felaktigt.

I några fall har jag inte kunnat utgå från att ett substantiv är eller borde vara i pluralis bara genom att betrakta själva substantivet. I dessa fall fanns det ofta ett räkneord (större än *ett*) eller ordet *många* framför substantivet.

- (9) Min mamma har fem syster --.
- (10) Det är åtta månad gammal.
- (11) Jag har 45 kusinen.
- (12) När jag var åtta år gammal jag vacknade många gången på natten.

I (9) och (10) är det fråga om att det finns ett räkneord framför den felaktiga pluralformen. I (9) har eleven kanske hållit *-er* i *syster* för en pluraländelse. I (10) tycks det däremot vara så att eleven bara har glömt böja substantivet. Det är en allmän företeelse att använda obestämt singularis i stället för pluralis. Att använda bestämt singularis är inte heller sällsynt. I exemplen (11) och (12) är det fråga om att eleven har använt bestämd singularform i stället för obestämd pluralform. Eleven har vetat att ordet måste vara i pluralis och behöver någon slags ändelse men satt en felaktig ändelse. Alla sådana här fall har jag tagit med i analysen.

Det finns några fall, där ett litet fel förekommer men där jag inte har klassificerat substantivet som ett felaktigt fall. I dessa fall är felet bara ett slarvfel och kan inte analyseras som ett riktigt böjningsfel.

- (13) Människör är nöjda.

I exemplet ovan är det möjligen de andra *ä*- och *ö*-bokstäverna som har förorsakat ett litet fel i böjningsändelsen. Det är ett litet misstag, men ändå anser jag att denna skribent har kunnat sätta ordet i rätt böjningsgrupp. Det vill säga att jag har tolkat att substantivet i (13) böjs rätt, även om vokalen i pluraländelsen har blivit *-ö* i stället för *-o*.

5 PLURALFORMER VID DE OLIKA DEKLINATIONERNA

5.1 Deklination 1

5.1.1 Deklination 1 i hela materialet

I hela materialet finns det 173 pluralsubstantiv som hör till deklination 1. Av detta antal är 168 substantiv korrekt och 5 inkorrekt böjda. Korrekthetsprocenten blir då 97,11 och felprocenten blir 2,89. Se tabell 2:

Tabell 2 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 1

	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	55	93,22 %	47	97,92 %	66	100,00 %	168	97,11 %
Inkorrekta	4	6,78 %	1	2,08 %	0	0,00 %	5	2,89 %
Totalt	59	100,00 %	48	100,00 %	66	100,00 %	173	100,00 %

Som det framgår av tabellen ovan, har de goda eleverna inte gjort några fel i deklination 1. Mest fel finns i de svagas uppsatser, 4 stycken. Ett fel är gjort av en medioker elev. Allmänt kan man konstatera, att deklination 1 är relativt lätt att behärska. En orsak är säkert den ganska tydliga regeln som det finns om ord som hör till deklination 1 (se avsnitt 2.2.5). Antalet dessa substantiv är mindre än antalet substantiv som hör till deklinationerna 2 (avsnitt 5.2.1), 3 (avsnitt 5.3.1) och 5 (avsnitt 5.5.1). Förekomsten av substantiv som hör till deklination 1 är troligen betydligt mindre också i andra förhållanden och detsamma gäller även i mitt material.

5.1.2 Jämförelse mellan åk1, åk2 och åk3

Av de 173 förekomsterna härstammar bara 25 från åk1. Jämför tabell 3:

Tabell 3 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 1, åk1

åk1	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	6	100,00 %	8	88,89 %	10	100,00 %	24	96,00 %
Inkorrekta	0	0,00 %	1	11,11 %	0	0,00 %	1	4,00 %
Totalt	6	100,00 %	9	100,00 %	10	100,00 %	25	100,00 %

Dessutom att antalet pluralsubstantiv i deklination 1 är litet i åk1, är antalet fel också litet: bara ett fel förekommer. Korrekthetsprocenten i åk1 blir då 96,00. Det enda felet som förekommer i deklination 1 i åk 1 finns i en medioker elevs uppsats. De svaga eleverna och de goda eleverna klarar sig utan fel.

Uppsatserna skrivna i åk2 har 71 pluralsubstantiv som tillhör deklination 1. Jfr tabell 4:

Tabell 4 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 1, åk2

åk2	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	26	92,86 %	19	100,00 %	24	100,00 %	69	97,18 %
Inkorrekta	2	7,14 %	0	0,00 %	0	0,00 %	2	2,82 %
Totalt	28	100,00 %	19	100,00 %	24	100,00 %	71	100,00 %

Antalet är betydligt större än i åk1. Det beror av att antalet uppsatser är störst i åk2 (se början av avsnitt 4.1). Däremot är antalet fel bara 2, vilket betyder att korrekthetsprocenten är högre än i åk1. Korrekthetsprocenten bland alla elever i åk2 är 97,18. Felen förekommer i de svaga elevernas uppsatser.

I åk3 är antalet pluralformer ännu betydligt större än i åk1. Det finns 77 pluralformer av substantiv i uppsatser från åk3. Jfr tabell 5:

Tabell 5 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 1, åk3

åk3	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	23	92,00 %	20	100,00 %	32	100,00 %	75	97,40 %
Inkorrekta	2	8,00 %	0	0,00 %	0	0,00 %	2	2,60 %
Totalt	25	100,00 %	20	100,00 %	32	100,00 %	77	100,00 %

De procentuella andelar korrekta och inkorrekta former är ganska nära andelarna i åk2. Båda felen är gjorda av svaga elever. Siffrorna om deklination 1 i åk3 finns i tabell 5 nedan.

Man kan konstatera på grund av detta material att det inte sker någon utveckling i behärsknigen av ord som hör till deklination 1 under gymnasietiden. Det förekommer några få fel i åk1, åk2 och åk3. Dessa substantiv verkar vara mycket lätt för eleverna att böja, men det blir inte så mycket dem i ett material som består av 120 uppsatser.

5.2 Deklination 2

5.2.1 Deklination 2 i hela materialet

Ord som hör till deklination 2 finns 250 stycken i materialet. 238 av dem är korrekta former, och korrekthetsprocenten blir då 95,20 och felprocenten 4,80. Behärsknigen av deklination 2 är alltså litet sämre än behärsknigen av deklination 1. Se tabell 6:

Tabell 6 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 2

	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	83	90,22 %	75	96,15 %	80	100,00 %	238	95,20 %
Inkorrekta	9	9,78 %	3	3,85 %	0	0,00 %	12	4,80 %
Totalt	92	100,00 %	78	100,00 %	80	100,00 %	250	100,00 %

En likadan företeelse finns i deklination 1 som i deklination 2: de, som är goda, gör inga fel alls. Felprocenten är störst bland de svaga: 9,78 % av plurala ord i deklination 2 är felaktiga. I de mediokra elevernas uppsatser är felprocenten mindre, 3,85.

Vid deklination 2 finns det inte någon klar regel om hurdana ord hör till denna grupp (se avsnitt 2.2.5 på sidan 10). Ändå är skillnaden mellan behärsningen av deklination 1 och 2 inte så stor. Elever klarar deklination 2 nästan lika bra som deklination 1.

5.2.2 Jämförelse mellan åk1, åk2 och åk3

I åk är 90,74 % av pluralformer av substantiv i andra deklinationen korrekta. Felprocenten blir då 9,26. Jfr tabell 7:

Tabell 7 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 2, åk1

åk1	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	17	80,95 %	9	90,00 %	23	100,00 %	49	90,74 %
Inkorrekta	4	19,05 %	1	10,00 %	0	0,00 %	5	9,26 %
Totalt	21	100,00 %	10	100,00 %	23	100,00 %	54	100,00 %

I åk1 är andelen korrekta former alltså sämre än genomsnittligt i hela materialet när det gäller deklination 2. Som vi kan även se av tabell 7, fördelar sig felens andel i åk1 felen såsom man skulle kunna förutsäga. Av de 5 felen gör de svaga eleverna 4 och ett fel görs av en medioker

elev. Felprocenten blir då 19,05 bland de svaga och 10,00 bland de mediokra. Korrekthetsprocenten i de godas uppsatser är 100 också i den här gruppen.

I följande tabell presenteras förekomsten av pluralformer i deklination 2.

Tabell 8 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 2, åk2

åk2	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	27	93,10 %	24	100,00 %	37	100,00 %	88	97,78 %
Inkorrekta	2	6,90 %	0	0,00 %	0	0,00 %	2	2,22 %
Totalt	29	100,00 %	24	100,00 %	37	100,00 %	90	100,00 %

I åk2 är korrekthetsprocenten högst vid deklination 2. 97,78 % av dessa substantiv har blivit korrekt böjda. Antalet fel är bara 2, som är 2,22 % av den totala mängden. Båda felen är gjorda av svaga elever, vilket gör att korrekthetsprocenten är 93,10 bland de svaga. De mediokra och de goda klarar sig utan fel.

I följande tabell anges pluralformer i deklination 2 i åk 3.

Tabell 9 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 2, åk3

åk3	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	39	92,86 %	43	95,56 %	20	100,00 %	102	95,33 %
Inkorrekta	3	7,14 %	2	4,44 %	0	0,00 %	5	4,67 %
Totalt	42	100,00 %	45	100,00 %	20	100,00 %	107	100,00 %

Som det framgår av tabell 9, är korrekthetsprocenten också bra i åk3. 95,33% av 107 pluralsubstantiv är korrekt böjda. Fel finns 5 stycken, som utgör 4,67 %. Antalet pluralsubstantiv är mycket lägre i de godas uppsatser än i de övriga färdighetsgrupperna. Sannolikt finns det inte någon klar orsak till det. Men i alla fall klarar sig de goda helt utan fel också i den här kategorin. Av de 5 felen görs 3 av de svaga eleverna och 2 av de mediokra eleverna. De svagas korrekthetsprocent är 92,86 och de mediokras 95,56.

Det finns en liten skillnad i behärsknigen av deklination 2 i materialet. Skillnader finns mellan åk1 och åk2 eller mellan åk1 och åk3. På grund av min undersökning kan jag konstatera att elever klarar sig deklination 2 i senare årskurser i mitt material.

5.3 Deklination 3

5.3.1 Deklination 3 i hela materialet

Materialet innehåller 381 pluralsubstantiv som hör till deklination 3. Av denna mängd är 364 substantiv korrekta och 17 substantiv inkorrekta. Det betyder att korrekthetsprocenten är 95,54 och felprocenten 4,46. Andelarna är nästan samma som i deklination 2. Se tabell 10 nedan:

Tabell 10 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 3

	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	90	93,75 %	115	95,83 %	159	96,36 %	364	95,54 %
Inkorrekta	6	6,25 %	5	4,17 %	6	3,64 %	17	4,46 %
Totalt	96	100,00 %	120	100,00 %	165	100,00 %	381	100,00 %

Det framgår av tabellen ovan att de goda eleverna använder fler substantiv (165) än de mediokra eleverna (120) och de mediokra eleverna använder fler substantiv än de svaga eleverna (96). Andelen fel är minst i de goda elevernas uppsatser (3,64 %), näst minst i de mediokra elevernas uppsatser (4,17 %) och störst i de svaga elevernas uppsatser (6,25 %). En klar skillnad finns det dock mellan deklination 3 och de två övriga deklinationerna (deklination 1 och 2) som innehåller mest utrumord: även de goda eleverna gör fel med dessa ord. Deklination 3 är ändå inte den enda där goda elever gör felaktiga böjningar; med ord som hör till deklination 5 gör goda elever också fel (se senare avsnitt 5.5.1).

5.3.2 Jämförelse mellan åk1, åk2 och åk3

I följande tabell betraktas fördelningen av korrekta och inkorrekta pluralsubstantiv i deklination 3 i åk1.

Tabell 11 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 3, åk1

åk1	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	30	85,71 %	25	89,29 %	42	89,36 %	97	88,18 %
Inkorrekta	5	14,29 %	3	10,71 %	5	10,64 %	13	11,82 %
Totalt	35	100,00 %	28	100,00 %	47	100,00 %	110	100,00 %

Av alla de felaktiga orden vid tredje deklinationen är 76,47 % (13 stycken) gjorda i åk1. Korrekthetsprocenten är 88,18 i åk1 och felprocenten 11,82. Felen är relativt jämnt fördelade bland svaga, mediokra och goda elever. Procentuellt är andelen fel ändå störst (14,29 %) i de svagas uppsatser och minst (10,64 %) i de godas uppsatser, eftersom de goda har använt flera substantiv som hör till deklination 3.

I följande tabell anges fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 3 i åk2.

Tabell 12 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 3, åk2

åk2	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	20	95,24 %	39	100,00 %	47	100,00 %	106	99,07 %
Inkorrekta	1	4,76 %	0	0,00 %	0	0,00 %	1	0,93 %
Totalt	21	100,00 %	39	100,00 %	47	100,00 %	107	100,00 %

I åk2 är korrekthetsprocenten till och med 99,07. Det förekommer bara ett fel som är gjort av en svag elev. Bland de svaga eleverna är korrekthetsprocenten 95,24 och 100 bland de övriga eleverna.

I tabell 13 nedan visas andelen korrekta och inkorrekta pluralformer i åk3.

Tabell 13 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 3, åk3

åk3	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	40	100,00 %	51	96,23 %	70	98,59 %	161	98,17 %
Inkorrekta	0	0,00 %	2	3,77 %	1	1,41 %	3	1,83 %
Totalt	40	100,00 %	53	100,00 %	71	100,00 %	164	100,00 %

I åk3 är 98,17 % av substantiv korrekta och bara 3 fel förekommer. Andelen korrekta former är nära andelen i åk2. Två av felen är gjorda av mediokra elever och ett av en god elev. Korrekthetsprocenten blir då 100 (svaga), 96,23 (mediokra) och 98,59 (goda). Antalet pluralsubstantiv ökar från de svagas uppsatser till och med de godas uppsatser. Detta fenomen gäller både åk2 och åk3.

Med deklination 3 förekommer en likadan företeelse som med deklination 2. I åk1 klarar sig eleverna böjningen betydligt sämre än i åk2 och åk3. Skillnaden mellan åk1 och de två senare årskurser är klart större när det gäller deklination 3. I mitt material behärskar elever deklination 3 sämre än deklination 2 i åk1 men litet bättre i åk2 och åk3.

5.4 Deklination 4

I hela mitt material finns det bara 15 substantiv som hör till deklination 4 och som står i pluralform. Därför betraktar jag deklination 4 bara i hela materialet och gör ingen jämförelse mellan åk1, åk2, åk3 och studentuppsatser. Ord som hör till deklination 4, är dock sådana som förekommer mindre frekvent i en löpande text än ord som hör till de övriga deklinationerna. När det gäller mitt material, kan man konstatera att det bara finns några enstaka ord i deklination 4 i pluralis – 15 stycken i 120 uppsatser.

I följande tabell presenteras förekomsten av pluralformer i deklination 4.

Tabell 14 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 4

	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	0		2	66,67 %	12	100,00 %	14	93,33 %
Inkorrekta	0		1	33,33 %	0	0,00 %	1	6,67 %
Totalt	0		3	100,00 %	12	100,00 %	15	100,00 %

Av tabell 14 framgår det att korrekthetsprocenten är 93,33. Bara ett fel förekommer, vilket förorsakar felprocenten 6,67. Det är värt att observera att 80 % av substantiv i deklination 4 är skrivna av goda elever. Deras korrekthetsprocent är 100. Resten, 3 stycken, är skrivna av mediokra elever. Ett av substantiven är felaktigt, och korrekthetsprocenten är då 66,67. De svaga eleverna använder inte alls fjärde deklinationens substantiv i pluralform. Orsaken kan vara att de inte behärskar böjningen och inte vågar använda dessa ord. Skillnaden kan också bero på en slump därför att mitt material inte är tillräckligt omfattande för att jag skulle kunna konstatera att svagare elever sällan använder fjärde deklinationens ord i pluralis. I mitt material är det ändå så att en klar majoritet av orden är i uppsatser som är skrivna av de goda eleverna.

5.5 Deklination 5

5.5.1 Deklination 5 i hela materialet

I materialet finns det 224 ord som hör till deklination 5 och som står i pluralform. Antalet substantiv är inte störst (jfr deklination 2 i tabell 6 och deklination 3 i tabell 10) men antalet fel är störst i denna deklination och det är lätt att konstatera att elever har mest svårigheter med deklination 5 i mitt material. Jfr tabell 15:

Tabell 15 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 5

	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	48	82,76 %	63	74,12 %	77	95,06 %	188	83,93 %
Inkorrekta	10	17,24 %	22	25,88 %	4	4,94 %	36	16,07 %
Totalt	58	100,00 %	85	100,00 %	81	100,00 %	224	100,00 %

Deklination 5 är den enda deklination där korrekthetsprocenten är mindre än 90: 83,93 % av substantiv som tillhör deklination 5 är korrekta böjda i mitt material. Antalet fel är 36, vilket betyder att felprocenten är 16,07. Vid deklination 5 använder de goda och de mediokra eleverna nästan lika många ord i sina uppsatser. Det finns ändå en stor skillnad i behärsknigen av böjningen. I de godas uppsatser är 95,06 % av orden korrekta. I de mediokras uppsatser förekommer det däremot flera fel (22 stycken) vilket förklarar korrekthetsprocenten 74,12. De svaga eleverna använder mindre ord, men klarar sig bättre än de mediokra. Korrekthetsprocenten i de svagas uppsatser är 82,76.

5.5.2 Jämförelse mellan åk1, åk2 och åk3

I följande tabell visas andelen korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 5 i åk1.

Tabell 16 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 5, åk1

åk1	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	12	80,00 %	21	75,00 %	23	100,00 %	56	84,85 %
Inkorrekta	3	20,00 %	7	25,00 %	0	0,00 %	10	15,15 %
Totalt	15	100,00 %	28	100,00 %	23	100,00 %	66	100,00 %

I åk1 är andelen korrekta former litet större än i genomsnitt i mitt material. Korrekthetsprocenten är 84,85 %. Antalet fel är 10, vilket är 15,15 % av den totala mängden. I åk1 ser vi igen en likadan företeelse som i många andra fall: de goda eleverna klarar sig utan felaktiga böjningar. Största delen av de felaktiga orden finns hos de mediokra eleverna. De 21

korrekta och de 7 inkorrekta formerna betyder att korrekthetsprocenten blir 75,00 och felprocenten 25,00. Resten av felen (3 stycken) görs av de svaga eleverna, och då blir korrekthetsprocenten 80,00.

I följande tabell anges fördelningen av substantiv i deklination 5 i åk2.

Tabell 17 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 5, åk2

åk2	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	10	90,91 %	13	72,22 %	23	92,00 %	46	85,19 %
Inkorrekta	1	9,09 %	5	27,78 %	2	8,00 %	8	14,81 %
Totalt	11	100,00 %	18	100,00 %	25	100,00 %	54	100,00 %

Korrekthetsprocenten är litet större än i hela materialet även i åk2. 85,19 % av orden i deklination 5 är korrekta och 14,81 % inkorrekta. Antalet ord som hör till deklination 5 är mindre i åk2 än åk1, även om eleverna har skrivit 3 uppsatser i åk2 och 2 i åk1. Mellan de svaga, de mediokra och de goda eleverna finns det skillnader. En skillnad syns i antalet pluralsubstantiv som dessa grupper använder. Antalet är minst (11) i de svagas uppsatser och störst (25) i de godas uppsatser. Korrekthetsprocenten är ändå nära varandra i de godas uppsatser och i de svagas uppsatser. 92,00 % av substantiven är riktigt böjda i de godas och 90,19 % i de svagas uppsatser. I de mediokras uppsatser förekommer de litet fler felaktiga substantiv och korrekthetsprocenten är 72,22.

I följande tabell finns resultaten som gäller deklination 5 i åk3.

Tabell 18 Fördelning av korrekta och inkorrekta pluralformer i deklination 5, åk3

åk3	svag		med		god		totalt	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Korrekta	26	81,25 %	29	74,36 %	31	93,94 %	86	82,69 %
Inkorrekta	6	18,75 %	10	25,64 %	2	6,06 %	18	17,31 %
Totalt	32	100,00 %	39	100,00 %	33	100,00 %	104	100,00 %

I åk3 är korrekthetsprocenten lägst vid deklination 5. Den totala korrekthetsprocenten är bara 82,69 %. Antalet felaktiga ord är 18, vilket är 17,31 % av det totala antalet 104. I åk3 behärskar de goda eleverna böjningen betydligt bättre än de mediokra och de svaga eleverna. De godas korrekthetsprocent är 93,94 och bara 2 fel förekommer. I de mediokras uppsatser är 74,36 % i de svagas 81,25 % av dessa substantiv korrekta. En gemensam företeelse i åk1, åk2 och åk3 är att de mediokra eleverna klarar sig sämst i böjningen av ord i deklination 5. En orsak kan vara att de har en större vokabulär än de svaga eleverna och försöker använda olika ord i pluralis. Men de behärskar inte böjningen eller ordens genus så bra som de goda eleverna och är tvungna att gissa pluraländelsen.

Ett intressant resultat är också att behärsknigen är sämre i åk3 än i åk1 och åk2. Detta kan bero på att elever på alla nivåer har svårigheter med deklination 5. Skillnader mellan andelar korrekta former i olika årskurser är ganska små. Så jag kan inte ens riktigt säga att elever behärskar deklination 5 sämre i senare årskurser i mitt material. Det kan jag nog konstatera att längre studietid inte har hjälpt med böjningen av ord i deklination 5.

6 OM FELTYPER

I detta kapitel presenterar jag olika feltyper som förekommer i mitt material. Jag väljer några feltyper som tenderar att förekomma oftare än andra. Jag betraktar inte feltyper statistiskt utan redogör för dem med hjälp av exempel och kommenterar litet om hur allmän feltypen är i materialet. På grund av mitt material kan jag indela feltyper i tre grupper. Den första gruppen består av fel där elever har tagit pluraländelsen från en deklination som substantivet inte hör till. Det kan vara fråga om ett felaktigt val av genus eller att eleven bara har trott eller gissat att substantivet böjs på annat sätt. I den andra gruppen finns fel där substantivet står i singularform (obestämd eller bestämd) och i tredje gruppen använder elever bokstaven *-s* som pluraländelse.

Feltypen, där substantivet har blivit böjd enligt en annan deklination, förekommer med ord från alla deklinationer i mitt material. Elever kan ha svårigheter med att välja mellan ändelser *-ar* (deklination 2) och *-er* (deklination 3).

- (14) Några *gångar* blir jag irriterad när hon är skarp och säker.
 (15) Några blommor och trevliga *bildar* inte kräver mycket.

Ovan finns två exempel på felaktiga böjningar där substantiv som hör till deklination 3 har böjts enligt deklination 2. I dessa två fall kan det möjligen vara förvirrande att sådana här ord egentligen finns men inte motsvarar den betydelsen som eleverna strävar efter. Formerna kan alltså låta bekanta men är felaktiga i denna kontext. Men litet mera allmänt är sådana fel där ord som hör till deklination 2 har böjts enligt deklination 3. Nedan presenterar jag tre exempel på sådana fall.

- (16) Jag har inte (ollut) hemkonsttiden på *kvällerna*.
 (17) Jag gillar mycket om *häster*.
 (18) Ofta läser hon mina *tanker* och hon vet vad behöver jag.

I exempel (16), (17) och (18) har elever trott att orden *en kväll*, *en häst* och *en tanke* hör till deklination 3 och får ändelsen *-er* i pluralis. Dessa ord hör till deklination 2 och får pluraländelsen *-ar*.

Genus spelar naturligtvis en stor roll i böjningen av substantiv. Om eleven tror att ett utrum är ett neutrum eller tvärtom böjar han eller hon ordet felaktigt. Dessa fel förekommer med ord som hör till deklination 5 i materialet. Både pluraländelser *-ar* och *-er* används. Se exempel (19), (20) och (21) nedan.

- (19) *Takarna* blev röda, det kunde giv mig en känsla av värme.
 (20) Men människor har kommit upp med andra *medlar*.
 (21) Jag tycker inte om *mumintrollarna*.

I exempel (19), (20) och (21) har elever böjt femte deklinationens ord *ett tak*, *ett medel* och *ett troll* enligt andra deklinationen. I exempel (20), där substantivet är i obestämd form, borde det inte finnas någon pluraländelse. I (19) och (21) är substantiven i bestämd form och borde få ändelsen *-en*. Sådana här fel förekommer ganska flera i mitt material men ändå är feltypen mycket sällsyntare än feltypen där ord som hör till deklination 5 böjs enligt deklination 3 och får pluraländelsen *-er*. Det utgör absolut den största enskilda felgruppen i materialet. Jag anger sex exempel:

- (22) När jag var yngre, jag har inte så många *problemer*.
 (23) När jag hade *problemer*, de var ”mycket stora”.
 (24) *Rummerna* skulle vara vita och jag skulle ha många tavlor.
 (25) Jag vet att de designer vackra och moderna *huser* --.
 (26) -- och det har ingenting att göra med *spelerna*.
 (27) Jag är inte nöjd av mina *prover*.

Ett mycket allmänt fenomen i materialet är att elever använder ändelsen *-er* särskilt med ordet *problem*. Detta ord förekommer oftast böjt på det viset och därför ger jag två exempel på det (exemplen (22) och (23)). Också många andra ord som hör till deklination 5 har fått pluraländelsen *-er*: *rum* i exempel (24), *hus* i (25), *spel* i (26) och *prov* i (27). Orsaker till att dessa former är så allmänna finns väl många. Elever möjligen kommer inte ihåg ordets genus och vet att den största delen av svenska substantiv har *en*-genus. Därför gissar de även att t.ex. dessa ord är utrumord. Orsaken till det att elever väljer hellre ändelsen *-er* än ändelsen *-ar* kan vara helt enkelt att det låter bättre eller mera passande.

I materialet finns det flera ord som borde vara i pluralform enligt kontexten men står i obestämd eller bestämd singularis. Båda slags former, obestämda och bestämda, förekommer nästan lika många. Obestämda eller bestämda singularformer används av ord som hör till deklinationer 1, 2, 3 och 5 i mitt undersökningsmaterial. Jag ger tre exempel på obestämda singularformer nedan.

- (28) Nuförtiden är många *människa* utan job.
 (29) Det betyder att läsåret är indelat i tre *period*.
 (30) Min mamma har fem *syster* och två *bruder*.

I exemplen (28), (29) och (30) står de kursiverade substantiv i singularform utan artikel även om orden framför dem visar att det rör sig om plural. I (28) är det möjligt att eleven har glömt böja substantivet. Man lär sig ordet *en människa* genast i början av svenskstudier och speciellt pluralformen *människor* borde vara så bekant att till och med svaga elever kan böja det. I (29) kan valet av genus förorsaka felet. Ordet *period* slutar på konsonant och skulle kunna höra till deklination 5. Orsaken kan också vara t.ex. densamma som i (28): att eleven inte har mints sätta pluraländelsen. I (30) kan det mycket sannolikt vara att *-er*-slutet i *syster* är förvirrande och ser ut som en pluraländelse och eleven tror att ordet redan står i pluralis. Ordet är även litet konstigare att böja; man lägger inte enbart en ändelse utan också tar bort bokstaven *e*.

Substantiv som borde stå i pluralform men står i bestämt singularis förekommer alltså också ganska många. Jag ger fyra exempel på dem.

- (31) Vi har spelat i många *turneringen*.
- (32) Släkten är kanske stor och jag har 45 *kusinen*.
- (33) -- att man måste söka efter två eller tre *skolan*.
- (34) Jag har circa elva *året* bakom mig.

Substantiven i exempel (31) och (32) är utrala och slutar på konsonant. Eleverna har tilläggat ändelsen *-en* liksom i bestämt singularis. Substantivet i (33) slutar däremot på vokal och eleven har använt ändelsen *-n*. I (34) är substantivet ett neutrumord som slutar på konsonant och ändelsen är *-et*. Alla dessa ord skulle vara alltså korrekt böjda om den rätta formen var bestämt singularis. I varje exempel har substantiven ordet *många* eller ett räkneord framför sig. Eleverna har möjligen ganska automatiskt trott att orden behöver en ändelse men har inte varit tillräckligt noggranna eller har inte alls behärskat pluralböjningen.

En speciell företeelse är sådana felaktiga böjningar där *-s* fungerar som pluraländelse. I mitt undersökningsmaterial förekommer dessa böjningar med ord som hör till deklinationerna 2, 3 och 5. Företeelsen är inte allmän utan felen är bara några enskilda fall. Nedan finns fyra exempel:

- (35) Jag gör min egna *programs* också.
- (36) I somras cyklade jag circa 500 *kilometers*.
- (37) Jag gillar *datorns* också.
- (38) Vad är bästa vi har roligt *granners* som hjälpa --.

Modellen för pluraländelsen *-s* kommer naturligtvis från engelskan som oftast är ett mera bekant språk för elever. I exempel (35) har eleven använt ändelsen *-s* med ordet *program*. Engelskans motsvarighet *programme* (eller *program*) är nästan densamma. Detta gäller även substantivet *kilometer* i (36) som också skrivs på samma sätt. Dessutom kan slutet *-er* ha förvirrat eleven och han eller hon har inte varit säker på hur att tillägga t.ex. *-ar* eller *-er*. I två sista exempel har eleverna böjt orden på något sätt och sedan tillagt ett *-s*. I (37) består *datorns* av bestämt singularis och ändelsen *-s*. *En dator* är ett ord som kanske är svårt för elever i allmänhet. I (38) är *granners* böjd med hjälp av ändelserna *-er* och *-s*. Till och med utan *-s* skulle ordet vara felaktigt böjt, för den korrekta pluraländelsen är *-ar*.

I gymnasiet känner man redan till de möjliga böjningsändelserna som svenska substantiv kan få. Eller åtminstone vet gymnasister principen till böjningen och att -s inte är den ändelsen som används. Därför tror jag att denna feltyp är en mycket större del av fel i grundskolan än i gymnasiet.

7 SAMMANFATTNING

I denna pro gradu-avhandling undersökte jag substantivmorfologi i finskspråkiga gymnasisters uppsatser. Undersökningen var en longitudinell fallstudie. I teoridelen betraktade jag morfologi och speciellt substantivmorfologi och språkinläring. I själva analysen undersökte jag förekomsten av korrekta och inkorrekta pluralsubstantiv i alla 5 deklinationer och i årskurser 1, 2 och 3 (innehåller studentuppsatsen). Jag betraktade även olika slags feltyper som förekommer i mitt material.

I morfologin betraktar man de minsta betydelsebärande elementen i språket. Dessa element kan t.ex. vara tempusändelser, pluraländelser, olika andra affix, stammen för ett affix, själva roten i ordet etc. Morfem kan antingen kombineras med varandra eller stå som egna ord. Speciellt i agglutinerande språk kan ett ord vara en lång kedja av flera morfem.

I svenskan har substantiven två genus: utrum och neutrum. Substantiven kan böjas i obestämt/bestämt species och de kan ha två kasusformer: huvudform och genitiv. Svenskan har två numerus, singularis och pluralis och pluralformerna indelas i fem böjningsklasser enligt pluraländelsen.

Oftast lär sig finska elever svenska i skolan helt utanför målspråksmiljön, och då är det fråga om formell inläring. I detta fall kan svenskan anses vara ett främmande språk, även om undervisningsämnet ofta kallas svenska som andraspråk. Enligt det kontrastiva synsättet är det svårt att lära sig sådant som är annorlunda i modersmålet än i målspråket. För finnar kan det vara svårt att veta till vilken deklination ett substantiv hör. Vanligen är man tvungen att memorera varje substantivs fyra former. Några regler finns det som hjälper: ett visst stavantal eller ordslut kan ge en antydning om rätt genus och deklination.

Undersökningsmaterialet bestod av uppsatser som är skrivna av finska gymnasister. Jag valde 15 gymnasister: 5 svaga, 5 mediokra och 5 goda. Varje gymnasist har skrivit 8 uppsatser, så totalantalet uppsatser är 120. Från detta material har jag plockat fram alla pluralformer av substantiv och sådana substantiv med vilka eleven har menat pluralis.

Det fanns skillnader mellan deklinationer när det gäller förekomsten av pluralsubstantiv. Mest förekom ord som hör till deklination 3. Efter det är ordningen deklination 2, deklination 5 och deklination 1. Ord som hör till deklination 4 förekom i bara några enstaka fall. Skillnaden var stor mellan denna deklination och de alla övriga deklinationerna.

I mitt material gjorde elever en liten förbättring i deklinationer 2 och 3. Skillnaden syntes när årskurs 1 jämfördes med antingen årskurs 2 eller årskurs 3. I deklination 5 behärskade elever ändå böjningen sämst i årskurs 3. I deklination 1 fanns det inga skillnader mellan årskurser.

En allmän tendens i materialet var att största delen av felen är gjord av svaga eller mediokra elever. Goda elever klarade sig utan fel i deklinationer 1 och 2. I deklinationer 3 och 5 förekom det ändå fel även i de godas uppsatser.

På grund av mitt material indelade jag felen i tre grupper. Den första gruppen bestod av sådana fel där ordet är böjt enligt en deklination som ordet inte hör till. I den andra gruppen fanns ord som står i obestämt eller bestämt singularis. I den tredje gruppen hade elever använt bokstaven *-s* som pluraländelse. De två första feltyperna var de som förekom mera. Den absolut största gruppen av felaktiga substantiv bestod av ord som hör till deklination 5 men är böjda enligt deklination 3.

I mitt material behärskade elever substantivets pluralböjning mycket bra. Korrekthetsprocenten var oftast över 90, vilket inte är oväntat när man tänker på att skribenter är gymnasister och har lärt sig substantivböjning redan i många år. Dessutom får de själva välja vilka ord de använder i uppsatserna. Därför skulle det vara intressant att undersöka fall där elever är tvungna att böja vissa ord – och samma ord med de andra eleverna. I en sådan undersökning, där materialet inte är väldigt omfattande och där rubriker i någon mån styr de ord som blir använda, kan det hända att vissa ord upprepas mycket. Om man vill ha statistiska resultat som man kan generalisera, behöver man åtminstone ett större material.

Mina resultat gäller bara dessa uppsatser. Jag tror ändå att min undersökning ger någon riktning till hur gymnasister behärskar pluralformer av substantiv.

LITTERATUR

- Andersson, E. (1994). *Grammatik från grunden*. 2. uppl. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.
- Andersson, L.-G. (1993). *Språktypologi och språksläktskap*. 3. uppl. Uppsala: Almqvist & Wiksell Förlag AB.
- Færch, C., Haastrup, K. & Phillipson, R. (1984). *Learner language and language learning*. Köpenhamn: Nordisk Forlag A.S.
- Holm, B. & Nylund E. (Red.). (1979). *Deskriptiv svensk grammatik*. 9.uppl. Stockholm: Skriptor.
- Hyltestam, K. (1981a). Invandrarinriktad språkundervisning och interimspråksforskning. En inledning. I: Hyltestam (red.), *Språkmöte. Svenska som främmande språk, Hemspråk, Tolkning*. Lund: LiberLäromedel, 9–20.
- Hyltestam, K. (1981b). Kontrastiv analys, språktypologi och språkinläring. I Hyltestam (red.), *Svenska i invandraperspektiv*. Lund: LiberLäromedel, 11–40.
- Häkkinen, K. (1998). *Kielitieteen perusteet*. 4. uppl. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Jørgensen, N. & Svensson, J. (1987). *Nusvensk grammatik*. 2. uppl. Malmö: Liber.
- Källström, R. (1981). *Morfologi*. Göteborg: Inst. för lingvistik.
- Liljestränd, B. (1976). *Så bildas orden*. Lund: Studentlitteratur.
- Linnarud, M. (1993). *Språkforskning för språklärare*. Lund: Studentlitteratur.
- Nikander, M.-L. & Jantunen, A. (1998). *Ruotsin kielioppi*. 18. uppl. Keuruu: Otava.
- Sajavaara, K. (1999). *Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi*. I Sajavaara, K. & Piirainen-Marsh, A. (red.) *Kielenoppimisen kysymyksiä*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto, 103–128.
- Sigurd, B. (1983). *Möt språkforskningen*. LiberFörlag: Lund.
- Teleman, U. (1987). *Grammatik på villovägar*. Skrifter utgivna av svenska språknämnden 73. Arlöv: Svenska språknämnden och Esselte Studium.
- Teleman U., Hellberg S. & Andersson E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik. 2 Ord*. Stockholm: Svenska Akademien.
- Trampe af, P. & Viberg, Å. (1972). *Allmän språkteori och grammatik*. Lund: CWK Gleerups Bokförlag, Lund.
- Thorell, O. (1982). *Svensk grammatik*. 2. uppl. Stockholm: Esselte Studium.
- Viberg, Å. (1987). *Vägen till ett nytt språk 1. Andraspråksinläring i ett*

utvecklingsperspektiv. Stockholm: Natur och kultur.